

2024
№ 5

ISSN 3030-380X

**TA'LIMDA
ISTIQBOLLI
IZLANISHLAR**

XALQARO ILMIY METODIK JURNAL

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

INTERNATIONAL SCIENTIFIC METHODOLOGICAL JOURNAL

**TA'LIMDA ISTIQBOLLI
IZLANISHLAR**

Xalqaro ilmiy-metodik jurnal

**ПЕРСПЕКТИВНЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В
ОБРАЗОВАНИИ**

Международный научно-методический журнал

**PROSPECTIVE RESEARCH IN
EDUCATION**

International Scientific Methodological Journal

№ 5 2024

**Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK
Rayosatining 2024-yil 7-iyundagi 355-son qarori bilan pedagogika va
psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy
maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.**

BOSH MUHARRIR:

TILAVOV MUXTOR HASAN O'G'LI

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta'limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta'lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Eko Sri Margianti - Gunadarma universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Xamidov Obidjon Xafizovich - Buxoro davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor.

Axmedov Murodjon Ubaydullayevich - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent. (Oriental universiteti rektori)

Salixov Saidamir Alisher o'g'li - iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent Toshkent shahridagi Turkiyaning Iqtisodiyot va texnologiyalar universiteti, Toshkent filiali fakultet rahbari

Paxrutdinov Shukriddin Ilyosovich – siyosiy fanlar doktori, professor. Oriyental universitetning “Iqtisodiyot va turizm” kafedrasida professori.

Mamanazarova Nargiza Komildjanovna - Pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent. Oriyental universitetning “Iqtisodiyot va turizm” kafedrasida professori.

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti psixologiya va sotsiologiya kafedrasida mudiri)

Ostanov Shuhrat Sharifovich - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti psixologiya va sotsiologiya kafedrasida dotsenti)

Rustamov Shavkat Shuhrat o'g'li - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti psixologiya va sotsiologiya kafedrasida dotsenti)

Dilova Nargiza Gaybullayevna - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti Kengash kotibi)

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro davlat universiteti Pedagogika kafedrasida mudiri)

Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasida mudiri)

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta'limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O'quv-uslubiy faoliyatni takomillashtirish bo'limi boshlig'i)

Ibragimov A'lamjon Amrilloevich - pedagogika fanlari doktori, professor (Samarqand viloyati Pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi direktori)

Ibraymov Asqar Esbosinovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent (O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi, Elektron ta'lim bo'limi boshlig'i)

Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) (Buxoro davlat universiteti Tahririy-nashriyot bo'limi boshlig'i)

Radjabov Dilshod Zaripovich - filologiya fanlari doktori, professor (Buxoro davlat universiteti O'zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrasida mudiri)

Turdiyev Bexruz Sobirovich - falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Yurisprudensiya, ijtimoiy-siyosiy fanlar kafedrasida dotsenti)

Mas'ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li – Psixologiya va sotsiologiya kafedrasida o'qituvchisi

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2024-yil 26-mart № 245685 -sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna	Oilada ota-ona psixologiyasi rivojlanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	130
Hotamova Maftuna Madatovna	Zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida o'quvchilarda ingliz tili savodxonligi darajasini rivojlantirish metodikasi	134
Matniyozova Marhabo Abdug'aprovna	Talabalarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari	143
Ulug'ova Shahlola Musliddinovna	Iqtisodiy o'zgarishlarning tadbirkor shaxsi faoliyatiga ta'siri	147
Ahmedova Mohira Sultonboyevna	Uyushmagan yoshlar ijtimoiy moslashuvining psixologik determinantlari	152
PEDAGOGIKA		
Soatov Asadulloh Jabborovich	Ma'lumotlarni eslab qolishda assotsiativ usullardan foydalanishning mnemonik ahamiyati	156
Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li	Koping strategiyalarining pedagoglardagi frustratsion tolerantlikka ta'siri	161
Saparova Shahlo Ramazonovna	Elbek va sadriddin ayniy asarlaridan foydalanib bolalar adabiyotini o'qitish metodikasini takomillashtirishning pedagogik xususiyatlari	166
Asrorova Saodat Abdullo qizi	Talabalarning kasbiy ko'nikmalari va mahoratini rivojlantirish yo'llari	173
Ishanova Muxayyoxon Muxtarovna	Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlash - ijtimoiy pedagogik zaruriyat sifatida	178
Atakulova Nargizaxon Alijonovna	Talabalarda sog'lom diniy dunyoqarashni rivojlantirish tizimini takomillashtirish	183
Abduraxmonova Munisa Ahat qizi	Ta'limiy faoliyatda axborot bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirishning psixologik aspektlari	187
Islomov Nurtoy Namoz o'gli	Ilmiy-didaktik atamalarni o'zlashtirishining psixologik komponentlari	191
G'aniyev Jamshid Husniddin o'g'li	Migratsiyaning o'smir tarbiyasi va uning ijtimoiy adaptatsion jarayoniga ta'sir etuvchi salbiy holatlari	196
Dilova Nargiza Gaybullayevna, Xojiyeva Nasiba Baxodirovna	Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirish bosqichlari	199
Temirova Iqbol Sadriddinovna	Kollaborativ yondashuv asosida adabiy va nutq kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik – psixologik imkoniyatlari	205
Jumayeva Gulnoza Tursunpo'atovna	Og'ishgan xulq determinatsiyasi va uning ijtimoiy ahamiyati	212
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	Ta'lim tarbiya jarayonida yoshlarni ijtimoiy munosabatlarga moslashuvining psixologik xususiyatlari	216
Ibrohimova Mohichehra Furqat qizi	Boshlang'ich sinflarda raqamli texnologiyalar asosida mantiqiy tafakkurni rivojlantirish metodikasi	221
Bakayeva Rayxon Izatovna	Kreativ fikrlash- funksional savodxonlikning muhim komponenti	225
To'ymurodova Dilnoza Dilmurodovna	Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida o'z-o'zini boshqarish ko'nikmasini shakllantirishning shart sharoitlari	229
IQTISODYOT		
Sayfulloyev Oybek Olimovich	Agroturizm sohasiga investitsiyalarni jalb etishni boshqarish mexanizmini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari	234
Salixov Saidamir Alisher o'g'li	Mamlakat oziq - ovqat eksporti xajmini oshirishda korporativ logistikani qo'llash tamoyillari	242
FALSAFA		
Turdiyev Bexruz Sobirovich	Demokratik jamiyat rivoji va ma'naviy yangilanishlarning dialektik aloqadorligi	246
Shirinov Anvar Qanoatovich	Inson kapitali g'oyalarning amalga oshirilishi yangi ijtimoiy-siyosiy voqe'lik sifatida	253

Turdiyev Bexruz Sobirovich

Buxoro davlat universiteti, Yurisprudensiya va ijtimoiy-siyosiy fanlar kafedrasida dotsenti,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
b.s.turdiyev@buxdu.uz

DEMOKRATIK JAMIYAT RIVOJI VA MA'NAVY YANGILANISHLARNING DIALEKTIK ALOQADORLIGI

Annotatsiya: Mazkur maqolada demokratik jamiyat rivoji va ma'naviy yangilanishlar aloqadorligini o'rganishning nazariy-falsafiy jihatlari, demokratik jamiyat rivojining ma'naviy yangilanishlarga ta'siri, uning o'zaro bog'liqligi tahlil etilgan. Shuningdek, maqolada demokratik jamiyat rivoji ma'naviy yangilanishlarning, o'z navbatida, ma'naviy yangilanishlar esa, demokratik jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omil ekanligi ijtimoiy-falsafiy jihatdan o'rganilib, tegishli xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: taraqqiyot, millat, ma'naviy yangilanish, ma'naviy meros, islohot, axloq, qadriyat, demokratiya, ambivalentlik, mentalitet, dunyoqarash

Аннотация: В данной статье анализируются теоретико-философские аспекты исследования взаимосвязи развития демократического общества и духовного обновления, а также влияние развития демократического общества на духовное обновление и их взаимозависимость. Кроме того, в статье развитие демократического общества рассматривается с социально-философской точки зрения, и приводятся соответствующие выводы о том, что духовное обновление является важным фактором развития демократического общества.

Ключевые слова: развитие, нация, духовное обновление, духовное наследие, реформа, мораль, ценности, демократия, амбивалентность, менталитет, мировоззрение.

Annotation: In this article, the theoretical and philosophical aspects of the study of the interrelationship between the development of a democratic society and spiritual renewal are analyzed, as well as the influence of the growth of a democratic society on spiritual renewal and their interdependence. Furthermore, the development of a democratic society is examined from a socio-philosophical perspective, and relevant conclusions are drawn regarding the fact that spiritual renewal is an important factor in the development of a democratic society.

Key words: development, nation, spiritual renewal, spiritual heritage, reform, morality, value, democracy, ambivalence, mentality, worldview.

Kirish. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan demokratik o'zgarishlar xalqimizning ma'naviy yangilanish jarayonlari bilan uyg'un holda rivojlanmoqda. Bunday demokratik islohotlar mustaqillik yillarida ijtimoiy-madaniy sohadagi islohotlar bilan bog'liq holda kechdi. Demokratik taraqqiyotning ma'naviy-axloqiy yangilanishlar bilan mushtarakligi xalqimizning sharqona fazilatlarini, dunyoqarashi va hayot tarziga asoslangan holda amalga oshadi. Ma'naviy yangilanishlar va demokratik taraqqiyotning uyg'unligi milliy taraqqiyotimining o'ziga xos belgisi hisoblanib, ushbu belgilar aholining tafakkuri, siyosiy va huquqiy madaniyati, kuchli fuqarolik pozitsiyasi, saylovlarda demokratik jamiyat manfaatlarini o'zida aks etgan nomzodlarga ovoz berishi, davlat va jamiyat hayotida ijtimoiy faol ishtirok etishida namoyon bo'lmoqda. Bu ko'rsatkichlar demokratik jamiyat rivojining ma'naviy yangilanishlar bilan uyg'unligi, ma'naviy hayotning yuksakligi va millat yetukligini o'zida aks ettiradi.

Tadqiqotning obyektini mamlakatimizda ma'naviy-ma'rifiy sohadagi islohotlar va ma'naviy yangilanishlar jarayoni tashkil etadi. Tadqiqot ishida analiz va sintez, retrospektiv, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, dialektik va sinergetik kabi ilmiy bilish usullaridan foydalanilgan.

Muhokama va natijalar.

“Ma’naviyat asosiy tushunchalar” izohli lug‘atida ma’naviy yangilanish – ma’naviyatning o‘zgarishi, rivojlanishi va boyib borishi jarayoni deb tavsiflanadi. Shundan kelib chiqib, ma’naviy yangilanishlar jarayonini:

birinchidan, inson, uning hayotida, jamiyatda ro‘y berayotgan o‘zgarishlarning inson tafakkurida ma’lum ijobiy sifat o‘zgarishlarga olib keladigan;

ikkinchidan, ma’naviy yangilanishlar voqelikdagi o‘zgarishlarning yuzaga kelishi va sodir bo‘lishiga ta’sir ko‘rsatadigan jarayon deyishimiz mumkin.

Ma’naviy yangilanishlar strategiyasi - milliy-ma’naviy tiklanish asoslarini yaratish, milliy taraqqiyot negizida ma’naviy meros, o‘zlikni anglash va umuminsoniy demokratik prinsplarga mos milliy yuksalishga erishish shart-sharoitlari va omillari majmuidir.

Jamiyat o‘z rivojlanish taraqqiyot yo‘lida rivojlanib, yuksalib borayotgan ma’rifiy, madaniy, strategik maqsadlar bilan aloqador bo‘lgan manfaatlar ma’naviy yangilanishning yangi yo‘nalishlarini vujudga keltiradi. Muayyan bir islohotlar davridan yangi islohotlarga evolyutsion yo‘l bilan o‘tishda ma’naviy yangilanishlar jamiyat taraqqiyotining hal qiluvchi obyektini tashkil etadi.

F. Musayev ma’naviyatning milliy demokratik taraqqiyotdagi antologik mohiyatini quyidagi yo‘nalishlarga ajratib ko‘rsatadi:

birinchidan, milliy demokratik taraqqiyot va ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarning uyg‘unligi;

ikkinchidan, sharqona axloq-odob bilan Sharqona demokratiyaning uyg‘unligi;

uchinchidan, milliy demokratik taraqqiyotning ijtimoiy mehnatga, insonning ijodiy faoliyatiga, dunyoni, yon-atrofini o‘zgartirishga yo‘naltirilgan izlanishlariga bog‘liqligi;

to‘rtinchidan, bozor munosabatlarining iqtisodiy hayotga ta’siridan kelib chiqib yangi iqtisodiy qadriyatlar va iqtisodiy tafakkurning shakllantirilishi;

beshinchidan, ijtimoiy munosabatlarda umuminsoniy axloqiy qadriyatlarning qaror topishi;

oltinchidan, transsendental qarashlar bilan dunyoviy bilimlarning mushtarak tomonlaridan foydalanish;

yettinchidan, insonning ijtimoiy-ma’naviy kamoloti - jamiyat taraqqiyotining maqsadi;

sakkizinchidan, shaxsdagi siyosiy-axloqiy faollikka milliy demokratiya taraqqiyotining mezoni sifatida qarash [1].

Fikrimizcha, F. Musayevni fikrlarini quvvatlab, faqatgina uchinchi qismini, ya’ni milliy demokratik taraqqiyotning ijtimoiy mehnatga, insonning ijodiy faoliyatiga, olamni tabiat borlig‘ining qonunlari asosida o‘zgartirishga yo‘naltirilgan izlanishlariga bog‘liq, – deb o‘zgartirishni lozim deb hisoblaymiz. Zero, dunyo miqyosida ma’naviyatning milliy demokratik taraqqiyotida tabiat borlig‘i qonunlarining ustuvorligi immanent komponent sifatida kiradi deb hisoblaymiz.

Ijtimoiy falsafa qonuniyatlari shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy yangilanish jarayoni oson kechadigan jarayon emas. Chunki eski tuzumning sarqitlari ma’naviyatda muayyan davrgacha saqlanib qoladi va kishilarning xulq-atvori, turmushiga o‘z ta’sirini o‘tkazmay qo‘ymaydi. Bunday holat fanda ma’naviyat ambivalentligi, deb ataladi. Bu tushuncha ma’naviyat tarkibida bir paytning o‘zida bir-biriga mos kelmaydigan, o‘zaro zid tushuncha va tasavvurlarning ma’lum bir vaqt mobaynida yonma-yon mavjud bo‘lishini anglatadi. Ma’naviyat osoyishta taraqqiyot davrini boshdan kechirayotgan pallada ma’naviy ambivalentlik deyarli bo‘lmaydi yoki juda past darajada bo‘ladi. Taraqqiyotdagi burilish pallalarida ambivalentlik ko‘proq namoyon bo‘ladi. Bu holat avvalambor, insonning ma’naviyati va xulq-atvorida islohotlarga daxldorlik va hozirjavoblik ruhida tarbiyalash asosida bartaraf etilishi mumkin.

Jahon xalqlarining tarixi yuksalishi hamisha ularning ma’naviy, mafkuraviy birlashuvi asosida yuz bergan. Ma’naviy yangilanishlar xalqning o‘tmishi, madaniy-ma’naviy merosi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning ahamiyatini ob’ektiv baholay olish, uni anglash hamda ulardan oqilona foydalanish va rivojlantirish bilan bog‘liq bo‘lgan tarixiy-falsafiy jarayondir. Bu jarayonda xalq o‘z tarixi, milliy madaniyati, qadriyatlari, ma’naviy merosidan bexabar qolsa, o‘tmish haqidagi aniq tasavvuri ham, kelajakka qaratilgan strategik maqsadi ham, bu yo‘lda

birlashish yo'li bilan ezgu maqsadga safarbar etish xohishi ham bo'lmaydi. Ma'naviy tanazzulga tushib qolgan xalq undan chiqmas ekan, tez orada boshqa xalqlarning madaniyati ta'siriga tushishi, o'z milliyligini, o'zligini yo'qotishi, qadr-qimmatini unutishi mumkin. Bunday holatda xalqlar milliy mentaliteti, ma'naviyati zaif bo'lgan etnik guruh sifatida tarix sahifasida o'z o'rnini egallay olmay, yo'qolib borishi mumkin.

Taraqqiyotga erishish uchun ikki narsa – mablag' va uni oqilona sarflay oladigan aql kerak. Agar shu aqlni keng ma'noda "ma'naviyat" deb atasak, milliy yuksalishimiz darajasi bevosita ham, bilvosita ham milliy ma'naviyatimizga bog'liqligi ayonlashadi [2].

Ma'naviy yangilanishlar jarayonida biror bir jamiyat yo'qki, u insonlar qalbi va ongida ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, milliy an'ana, diniy va falsafiy yutuqlarni mustahkamlamay turib, ma'naviy taraqqiyot sari yuksalib borsin. Zero, xalqning ma'naviy merosi, madaniy yutuqlari va diniy qadriyatlari ming yillar davomida Sharq falsafasi va ma'naviyatining fundamental asosi sifatida xizmat qilgan. Xalqimiz chorizm va mustamlakachilik davrida asoratga tushishiga qaramasdan, o'zining tarixiy-falsafiy, ma'naviy-madaniy merosi va milliy-diniy qadriyatlarini saqlab qoldi.

Mustaqillikni qo'lga kiritgandan so'ng, mamlakatimizda xalq suvereniteti va inson huquqlarining ustuvorligi e'tirof etildi. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev e'tirof etganidek: "Biz bugun xalqimizning xohish-irodasi bilan tanlab olgan, istiqloq yillarida bosib o'tgan og'ir va mashaqqatli, shu bilan birga, g'oyat sharafli yo'limizni sarhisob qilar ekanmiz, tarixan qisqa bir davrda o'z taqdirimizni o'zimiz hal etish, jahon hamjamiyatida munosib o'rin egallash, milliy davlatchiligimizni, azaliy qadriyat va urf-odatlarimizni, muqaddas dinimizni tiklash, inson huquq va erkinliklarini ta'minlash borasida ulkan yutuq va marralarni qo'lga kiritganimizni faxr bilan tilga olamiz" [3].

Darhaqiqat, bir necha yillar davomida soxtalashtirilgan tariximiz tiklanib, madaniy-ma'naviy merosimizni tiklash o'z qo'limizga o'tdi. Xalqimiz, o'z navbatida, shunday murakkab tarixiy-falsafiy jarayonda ma'naviy va diniy qadriyatlarimizni tiklash, ularni boyitib borish yo'lini tanladi. Deyarli 130 yil davom etgan mustabid tuzumdan so'ng bu tarixiy-falsafiy jarayon o'z-o'zini inkor etish tamoyili asosida yuz berdi. Biroq biz bu eski mustabid tuzumdan qolgan tarixiy xotirani to'g'ridan-to'g'ri rad eta olmas edik. A.No'monova ta'kidlaganidek, biz buning ortida qanday katta siyosiy bo'hronlar doirasiga tushib qolishimiz ehtimoli mavjudligini oldindan anglab yetgan edik. Shu bilan bir qatorda, o'tmish qadriyatlari va urf-odatlarini tiklashga yopishib olish konservatizmga, ya'ni hozirgi rivojlangan demokratik davlatlar umume'tirof etgan prinsiplariga to'liq mos tushmas va jamiyatning ma'naviy yangilanishiga g'ov bo'lishi mumkin edi. Shuning uchun ham bugungi kunda hayotini to'g'ri maqsadlarga yo'naltira oladigan, bilimli, tarbiyali, insoniyat ma'naviy-madaniy taraqqiyotiga o'z ulushini qo'shadigan, umuminsoniy va milliy qadriyatlarni hurmat qiladigan yoshlarni kamol toptirishga jiddiy e'tibor qaratildi [4].

Xalqimiz milliy mentalitetini tiklash va haqqoniy tariximizni yaratish, o'zbek xalqining o'zligini anglashi, ular qalbida ona Vatan va ajdodlar ma'naviy-falsafiy merosidan faxr-iftixor tuyg'ularini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etdi. O'zbek xalqining shonli o'tmishi millatimizning haqqoniy tarbiya va ibrat maktabiga aylanib, xalqimiz tarixiy xotira va ongining rivojlanishiga xizmat qildi. Markaziy Osiyo hududidan yetishib chiqqan allomalarning bebaho intellektual merosi ma'naviy yangilanishlar, falsafiy dunyoqarash bilan tarixiy taraqqiyotimiz yo'lini belgilab olishda poydevor bo'ldi.

Ta'kidlash joizki, mustaqillik davrida ma'naviy hayot ham yangi bosqichga ko'tarildi, nodir iste'dod sohiblari tarbiyalandi. Ularning yuksak badiiy, teran falsafiy asarlari xalqimiz ko'nglidan chuqur joy oldi, intellektual mulk rivojiga ulkan hissa bo'lib qo'shildi [5].

Yurtimizdan yetishib chiqqan Imom Buxoriy, Abu Iso Termiziy, Mahmud Zamaxshariy, Hakim Termiziy, Ahmad Farg'oniy, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Al-Xorazmiy, Ibn Sino, Ahmad Yassaviy, Najmiddin Kubro, Bahouddin Naqshband, Abu Mansur Moturidiy, Abul-Muin Nasafiy, Burhoniddin Marg'inoniy, Abdulholiq G'ijduvoni, Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulhamid Cho'lpon, Abdurauf Fitrat, Fayzulla

Xo'jaev, Abdulla Qodiriy, Abdulla Avloniy, Usmon Nosir kabilar Markaziy Osiyo xalqlarining ma'naviyati, jahon ilm-fani, madaniyati, tarixiy taraqqiyoti rivojiga o'zlarining munosib hissalarini qo'shdilar.

Vorisiylik qonuniyati asosida ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan ilmiy-falsafiy merosning keyingi avlodga o'tishi, yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida kamol toptirishga, demokratik jamiyat taraqqiyoti va ma'naviy yangilanishlarga xizmat qilishi lozim. Zero, ko'hna madaniyat va sivilizasiyalar chorrahasida joylashgan mamlakatimiz hududidan ko'plab olimu fuzalolar, buyuk mutafakkir va allomalar, aziz-avliyolar yashab, ijod etishgan. Ularning keyingi avlod uchun qoldirgan aniq fanlar va diniy ilmlar sohasidagi ulkan merosi, umuminsoniyat sivilizatsiyasining bebaho ma'naviy qadriyati hisoblanadi. Shuning uchun qadimdan ko'hna Buxoro, Samarqand va Xiva shaharlari nafaqat ilm-ma'rifat ahli markazi sifatida, balki Sharq xalqlari falsafasi, ma'naviyati va umuminsoniy qadriyatlarni mujaasam etgan muqaddas qadamjolar sifatida ulug'langan.

Mustaqillik sharofati bilan yurtimizdagi tarixchi va faylasuf olimlarning sa'y-harakatlari bilan haqqoniy tariximizning ochilmagan qirralari, jumladan, Sharq renessansi davri, temuriylar davri va XIX-XX asrning oxiri tarixining ochilishiga muhim qadamlar qo'yildi. Natijada, milliy davlatchiligimiz tarixi yaratilib, bugungi asosiy maqsad etib, demokratik jamiyat taraqqiyoti va ma'naviy yangilanishlar jarayonini ilmiy-falsafiy jihatdan teran o'rganish, u haqda xolisona fikr bildirish borasida katta imkoniyatlar yaratilishi belgilandi, mamlakatimiz hududidagi osori-atiqalarni asrash, milliy qadriyatlarni tiklash, qadimiy boy tariximizni to'laqonli yoritish imkoniyati yuzaga keldi.

Yurtimizdan etishib chiqqan buyuk allomalarning jahon xalqlari ilm-fan va madaniyat taraqqiyotiga qo'shgan hissalarini munosib baholash maqsadida ularning tavallud kunlari nishonlandi. YUNESKONing Finlyandiyada o'tkazilgan 25-sessiyasida Samarqandning tarixiy markazidagi me'moriy-tarixiy yodgorliklar YUNESKONing Jahon merosi ro'yxatiga kiritildi. 2002 yil mart oyida - YUNESKO Bosh direktorining qaroriga ko'ra "Shaharlar – tinchlik uchun" tanlovida yutgan 10 ta shahar orasidan Buxoro shahri ham joy oldi.

Bugun yurtimizdan chiqqan buyuk allomalarining hayot yo'li va ilmiy merosini chuqur o'rganish, ularning bebaho asarlarini o'zbek tilida tarjima qilib, nashrdan chiqarish davlatimizning ma'naviy-ma'rifiy sohasidagi dolzarb vazifalardandir. Binobarin, ilm-fan, madaniyat, san'at sohasining qaysi bir jabhasini olib qaramasak, ularning barchasi rivoji yo'lida ajdodlarimizning xizmatlari beqiyos.

Shuni alohida qayd etish joizki, xalqlar tarixining ajralmas qismi, turmush tarzining in'ikosi sifatida yuzaga kelgan milliy qadriyat, urf-odat, an'ana va marosimlarga ta'sir ko'rsatuvchi bir necha omillar bilan bog'liq holda vujudga kelib, shakllanib boradi. Markaziy Osiyo ming yillar davomida turli din, millat va elat vakillari makoniga aylanib, ulardagi madaniyat va turmush tarzi qorishib ketgan. Mamlakatimiz mustaqillikka erishganidan so'ng, millatlararo va dinlararo bag'rikenglikni ta'minlash, hamjihatlik tuyg'usini shakllantirish, o'sib kelayotgan yosh avlod ongida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni tarbiyalashga jamiyat hayotida strategik vazifa sifatida e'tibor qaratildi. Xususan, mamlakatimizda tolerantlik va bag'rikenglik qadriyatini shakllantirish, millatlararo hamjihatlikni qaror toptirish, yosh avlodni tug'ilgan makonga nisbatan hurmat va sadoqat ruhida kamol toptirish davlatimiz siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Yangi O'zbekistondagi do'stlik va hamjihatlik muhiti – yurtimizda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashga, strategik islohotlar samaradorligini oshirish hamda uning xalqaro maydondagi nufuzini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi. Bu islohotlarning samarasi bugungi kunda davlatimiz rahbari tomonidan olib borilayotgan islohotlarda ham to'liq o'z ifodasini topmoqda.

Xalqimiz ma'naviy yangilanishining yana bir fundamental asosini sof oilaviy va qarindoshlik munosabatlari tashkil etadi. Keksalarga hurmat, o'zaro ishonch, halollik, kamtarlik, mehnatsevarlik, qo'ni-qo'shni, mahalla, jamoatchilik fikrining ustuvorligi, qon-qarindoshlik, aka-uka hamda opa-singillar o'rtasidagi mehr-oqibat, yosh avlodni ajdodlarimiz yaratgan sharqona

axloq-odob qoidalari asosida tarbiyalash oilaviy munosabatlarning asosiy qoidalari sanalgan. Mustaqillik sharofati bilan oilaviy qadriyatlarni tiklash, jumladan, oilaviy hunarmandchilik an'analarni davom ettirish, faqatgina oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga qaratilmay, balki oilaning iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va felisitologik jihatlarini mustahkamlashga xizmat qildi. Darhaqiqat oila, halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharm-hayo, mehr-oqibat, mehnatsevarlik kabi barcha insoniy fazilatlar shakllanadigan maskandir.

O'zbekistonda ma'naviy yangilanishlar strategiyasining tadbiiq etilishida umume'tirof etilgan qadriyatlar, inson huquq-erkinliklarining ustuvorligi, xalq hokimiyatchiligi, hokimiyatning taqsimlanishi, ko'ppartiyaviylik, kuchli fuqarolik jamiyati asoslari, ommaviy axborot vositalarining erkinligi, vijdon, so'z va e'tiqod erkinligi singari prinsiplarning ustuvorligi tan olindi. Bu qadriyatlar O'zbekistonda demokratik jamiyat qurish va ma'naviy yangilanishlarning tarixiy-falsafiy va milliy-diniy jihatdan xalqimizning mentalitetiga mos ekanligini kuzatish mumkin.

Demak, ma'naviy yangilanish insonlar tafakkur tarzini belgilaydigan yangi avlodga mansub intellektual yuksak fazilatli avlodning paydo bo'lishidir. Fikrimizcha, qotib qolgan eskicha dunyoqarash tarzidan voz kechish – bu tarixiy xotiramizdan voz kechishni anglatmay, balki dogmatik va tor tafakkur shaklidan voz kechishni nazarda tutadi. Milliy dunyoqarash va tafakkur rivojlanishida ma'naviy yangilanish masalalariga jahon miqyosida yondashish, unda boshqa xalqlarining madaniyati bilan yaqindan tanishish va milliy manfaatlar inobatga olinishi lozim.

Mamlakatimiz demokratik jamiyat qurish yo'lidan borar ekan, bunday jamiyatning ustuvor voqeliklaridan biri bo'lgan ijtimoiy raqobotga alohida e'tibor qaratdi. Ijtimoiy raqobotni ta'minlashda avvalo, xalqimizning ma'naviy yangilanish asoslari milliy qadriyatlarimizning uyg'unligi asosida amalga oshirildi. Bunga, faqatgina ma'naviy, madaniy va innovasion jihatdan yondashib, moddiy hayot bilan birga, ma'naviy-ma'rifiy, axloqiy-falsafiy mexanizmlarning mushtarakligida erishish mumkin edi. Bu mexanizmlar kuchli demokratik fuqarolik jamiyati qurish yo'lidan borayotgan mamlakatimizning milliy-ma'naviy negizlarining tiklanishi orqali bugungi davr sivilizatsiyasi taqozo etayotgan yashash normalarining yig'indisidan iborat edi. BMT hujjatlarida, demokratiya "umumbashariy qadriyat" hisoblanib, u oxir-oqibat xalqaro tinchlik va xavfsizlikka, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish va taraqqiyotga, inson huquqlarini hurmat qilish vositasi" bo'lganligi e'tirof etiladi [6].

Ma'naviy yangilanishlar jarayonida fuqarolik jamiyati har bir shaxsga mustaqil fikrlash, so'z, e'tiqod va ijod erkinligi huquqini ta'minlashga keng imkon ochib berdi. Buning natijasida ma'naviy-madaniy sohadagi muassasalar, ijodkorlar uyushmalari, nodavlat ta'lim muassasalari, jismoniy tarbiya va sport klublari, federatsiyalari tashkil etildi [7]. Ko'rinib turibdiki, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan demokratik o'zgarishlar o'z navbatida, ma'naviy yangilanishlar jarayonini vujudga keltirdi, xalqimizning urf-odatlarini, qadriyatlari orqali rivojlanishiga imkon yaratadi va ularni kelgusi avlodni voyaga etkazishda xizmat qilyapti.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan davlat va jamiyatni modernizatsiyalash bo'yicha qo'yilgan vazifalar aholi ongida ustuvorlik qiluvchi qadriyatlar haqidagi tasavvurlar va qadriyat mezonlari tizimi yuzasidan real fikr yuritish va har tomonlama o'rganishni, fuqarolarning, ayniqsa, yoshlarning qadriyat mo'ljallarini majmuaviy tadqiq etishni talab etmoqda. Bu mamlakatda nafaqat jamiyat taraqqiyotining ma'naviy munosabatlarini aniqlashga, balki uning O'zbekiston uchun an'anaviy bo'lgan qadriyatlarning ijtimoiy-madaniy modernizatsiyasi yoki transformatsiyasi yo'nalishida borayotganligi yoki yo'qligiga aniqlik kiritishga ham imkon beradi [8].

Demokratik qadriyatlarni anglashda jamiyatimizdagi fuqarolarning ma'naviyati, ma'rifati, siyosiy ongi va madaniyati dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shundan kelib chiqib, davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisdagi Murojaatnomasida quyidagilarga alohida diqqat qaratdi: "Sharq donishmandlari aytganidek, "Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir"! Shu sababli hammamiz uchun

zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish, chinakam ma'rifat va yuksak madaniyat egasi bo'lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak" [9].

Darhaqiqat, to demokratik taraqqiyotga erishmaguncha, to chora-tadbirlarimiz va strategik islohotlarimiz manfaat doirasi bilan bog'lanmaguncha ma'naviy yuksalishlarning mazmuni ham, ko'lami ham yuksak darajaga erishmaydi. Bu fuqarolar ongi va tafakkurini tubdan o'zgartirish, mustabid tuzum davridan qolgan befarqlik kayfiyatini yo'qotish, shu asosda milliy strategik islohotlarimiz zamiridagi milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari bir maqsadda birlashish va ushbu jarayonlarda faol ishtirok etish bilan bog'liq. Faqatgina yuksak ma'naviyatli, intellektual boy bo'lgan jamiyatgina demokratik qadriyatlarni haqqoniy qadrlashi, aksincha, bilimsiz va jaholatli odamlar esa totalitar rejimni, konservatizm mafkurasini yoqlab, demokratik taraqqiyot yo'lidan borishga to'siq bo'lishlarini hayotning o'zi isbotlamoqda.

Shu maqsadda, hozirgi globallashuv jarayonida jamiyat a'zolarining barcha qatlamlariga milliy va jahon madaniyatining eng sara namunalarini uyg'unlashtirgan holda ularning bu qadriyatlardan bahramand bo'lishlari uchun shart-sharoitlarni yaratish, ularni keyingi avlodga yetkazish strategiyasini ishlab chiqish lozim. Bu borada mamlakatimizdagi musiqa, teatr, kino, haykaltaroshlik, rassomchilik va ko'plab boshqa san'at sohalaridagi yangilanishlarni qo'llab-quvvatlash, mazkur milliy san'at turlarini jahonga tanishtirish davlatimiz siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanishi lozim.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvi yakunlari bo'yicha brifingida Markaziy Osiyo xalqlarining qondosh xalqlar bilan tinchlik va totuvlikda yashab kelayotganligini jahon xalqlari orasida kam uchraydigan hodisa sifatida ta'kidlab o'tdi. Darhaqiqat, mintaqa xalqlari orasida bunday rishtalarning mavjudligini ularning asrlar davomida shakllangan ma'naviy-axloqiy qadriyatlari, mushtarak tarixi va madaniyati, mentaliteti, yagona muqaddas dini hamda ajralmas do'stlik aloqalari bilan bog'lash mumkin [10].

Vatanimiz taraqqiyoti, eng avvalo, uning o'zligiga, uning ma'naviy salohiyatiga va milliy ongining yuksalishiga bog'liqdir. Binobarin, iqtisodiy farovonlikka talpinish xalqning ma'naviy va intellektual jihatdan yuksalishiga to'sqinlik qilmasligi lozim. Ma'naviy yetuklik va ma'rifiy yuksaklik o'zbek xalqining uzoq tarixi davrida uning o'ziga xos jihati bo'lib kelgan. Xalqimiz an'anaviy qadriyatlarini hozirgi demokratik jamiyatning qadriyatlari bilan uyg'unlashtirish, yaqin kelajakda O'zbekistonni yanada rivojlantirish davlatimizning dunyo hamjamiyatida munosib o'rin egallashining kafilidir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, mustaqillik tufayli O'zbekiston demokratik taraqqiyot yo'lidan rivojlanishni tanladi. Buning uchun jamiyatni ma'naviy jihatdan yangilash zarur edi. Bunda sobiq sovet tuzumi bilan bog'liq jamiyat rivojlanishi to'g'risidagi g'oyaviy-mafkuraviy maqsadlar va prinsiplardan voz kechilib, jamiyat rivojlanishida milliy g'oya negizlariga tayangan holda jamiyat yangicha g'oyaviy-mafkuraviy asosga tayandi. Natijada, demokratik jamiyat rivojlanishi ma'naviy yangilanishlar orqali amalga oshirildi. Millatning milliy-ma'naviy tiklanishi va milliy o'zligini anglashi uchun zarur bo'lgan islohotlar o'z vaqtida izchil rejalar asosida amalga oshirildi. O'zbekiston bu borada boy tajriba va yutuqlarga erishib, Uchinchi Renessans poydevoriga asos bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Мусаев Ф. Демократик давлат куришнинг фалсафий–хукукий асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2007. – Б. 234.
2. Султонмурод Олим. Юксалиш юки. //Тафаккур. – Тошкент, 2019. – №3. –Б.15.
3. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолятимизга берилган энг олий баҳодир. – Тошкент: Ўзбекистон, 2018. – Б. 222-223.
4. Нўмонова А. Ўзбекистоннинг замонавий маънавий–маданий тараққиётида аёллар масъулиятини ошириш. // Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари. – Тошкент, 2018. – №4. – Б. 38.

5. Бобоқулова Х. Фалсафий фанларнинг миллий тизими: мерос ва замонавийликнинг уйғунлиги // Фуқаролик жамияти. – Тошкент, 2019. – №2 (58). – Б. 44-45.
6. Timothy Sisk. Democracy and Development: The Role of the United Nations. Discussion paper. – New York: International institute for democratic and electoral assistance, University of Denver, 2013. – P.16.
7. Широнов Д. Фуқаролик жамияти институтлари тушунчаси ва тизимининг таркибий элементларига доир // Фуқаролик жамияти. – Тошкент, 2018. – №2 (54). – Б. 6.
8. Ўзбекистон 2021 йилгача ривожлантиришга доир Ҳаракатлар стратегияси ижтимоий муносабатлардаги ўзгаришлар ўзига хосликларининг ифодаланиши // Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуқлари. – Тошкент, 2018. – №3 (83). – Б. 151.
9. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.– Тошкент: Тасвир, 2020. – Б. 12-13.
10. Турдиев Б.С. Ўзбекистонда демократик жамият ривожланишида маънавий янги ланишлар стратегияси. Монография. – Т.: “Lesson Press”, 2023. – Б.128.